

Aareng

SISU:

M. Raud: Elustatagu maalavadel deklamatsioon.

V. Horn: Haridusl. õppereisiga ümber Skandinaavia.

R. Sepp: Otsingutest välkelava kujundamisel.

J. Ruus: Pilk Rahvaülikooli sisemisse ellu.

Neeme Ruus: Põhjamaade Rahvaülikool Genfis.

A. Sibul: Linna raamatukogude tegevusest 1932—33 a.

K. K-n.: Paul Pinna.

K. Korsen: Ants Lauter.

Kirjanduslik ringvaade.

Kroonika.

7

II AASTARÄIK

1 9 3 4

EESTI HARIDUSLIIDU AJAKIRI

Eesti Haridusliit 10. aastane.

Eesti Haridusliidu põhikiri registreeriti 7. septembril 1924. a. Liidu esimene asemikkudekogu koosolek peeti 1. novembril samal aastal. Nii saab käesoleva aasta 1. novembril 10 aastat Haridusliidu tegevuse algusest. Kokkuvõtted sellest tegevusest toome detsembrikuus ilmuvast sellekohases erinumbris.

Maapidude raskusi.

Probleemiks seltskonnategelastel — kuidas vähendada pidude kulude osa?

Peod on alati olnud suurimaiks sissetulekuallikateks seltsidele. Viimasel ajal kuulduv aga järjest kurtmisi, et peod ei andvat enam küllaldaselt tulusid. Puhast ülejääk pidudest on vaid mõni kroon, sageli aga tuleb korraldajail leppida isegi puudu jäägiga. Lõbustusmaks, autorihonorar, näidendiraamatute ja rekvisiitide laenutamise kõrge tasunormid röövivad agarate tegelaste terve töövilja. Pidude korraldajad, seltside juhatused, on sunnitud järjest rohkem mõtlema küsimusele — kuidas vähendada pidude väljaminekuid.

Lõbustusmaksu vähendamine pole võimalik. Suurem osa maavalitsusi on seltsidele täiesti vastutematud, ega loobu lõbustusmaksu nõudmisest isegi siis, kui peo sissetulek on määratud rahvamaja ehituskulude, raamatukogu täiendamise või loengute ja kursuste korraldamise kulude katteks. Eesti Haridusliit on paljudel kordadel esinenud vastavate ametivõimude ees palvega — vabastada vähemalt need peod lõbustusmaksust, mille sissetulek on määratud rahvahariduslikuks otstarbeks. Seni pole Eesti Haridusliidu vastavad sammud mingeid tulemusi andnud.

Autorihonorari sissekasseerimise eest hoolitseb Autorikaitse Ühing. Siingi pole võimalik saavutada mingeid järeleandmisi näitekirjanikkude poolt.

Näidendite ja rekvisiitide tarvitamise tasu alandamise aktsiooni on Eesti Haridusliit järjekindlalt teostanud oma teatritarvete laos kaudu. Näidendite tarvitamise tasu on viidud alla miinimu-

mile. Üksikute näidendite komplekte saab laenata juba 50 sendist alates. Viimane suurem hindade alandamine viidi läbi möödunud kevadel, mille tõttu nüüd enamtarvitavate näidendite komplekti laenutasu on 2—3 krooni, ainult üksikute suuremate näidendite puhul kuni 5 krooni. Näidendite laenamise alal aga teotsevad mitmed eraettevõtted, kelle raamatute laenutasud on liiga kõrge ja maaseltsidele suuri raskusi tekitavad.

Ka lava rekvisiitide laenuitingimused on väga mitmesugused ja seltsi juhatustel, pidude korraldajatel, tuleb otsida odavamaid rekvisiitide laenamise võimalusi. Nii on näiteks jumeustusvahendid Eesti Haridusliidu teatritarvete laos 25—50% odavamad kui eraettevõtteis. Meesparukate tarvitamise eest võetakse tavaliselt 50—100 senti, Eesti Haridusliidu laos aga ainult 40 senti, naisparukate eest mujal 1—3 krooni, Eesti Haridusliidu laos 75 senti. Olgu siinkohal võrdluseks toodud, et Rootsis peavad parukate laenajad maksma meesparukate tarvitamise tasuks 3—5 krooni, naisparukate eest 5—7 krooni! Mitmesuguste riiete, kostüümide komplektide üüriks võetakse Rootsis 4 krooni, Eesti Haridusliidu teatritarvete laos 1—1.25 krooni.

Näib, et ainsaks võimaluseks pidude korraldajail pidude suuremate ülejääkide saamiseks ja kulude osa vähendamiseks on — muretseda näidendite raamatud, jumeustustarbed ja lava rekvisiidid sealt, kus nad on kõige odavamad!

A R E N G

EESTI HARIDUSLIIDU AJAKIRI

№ 7. 6. NOV. 1934.

II (VIII) AASTAKÄIK

Elustatagu maalavadel deklamatsioon.

M. Raud.

Need, kes meie kirjanduse arengut on jälginud pideva süvenemisega, vaevalt astuksid ägedasse vaidlusse väite vastu, et kõigist meie hoogsalt arenenud sõnaloomingu alaliikidest lüürika üldnivoo on kõrgeim. Ja kes tutvavad ka meie kirjanduse „ajaliku oluga“ — ligemalt levikuga ja loetavusega raamatukogudest, need kindlasti teavad, et just lüürika võrreldes romaaniga, draamaga ja isegi novelliga on kirjandusehuvilises üldsuses kõige kitsama kõlapinnaga — kaheldamatult kõige ebapopulaarsem. Miski ei kisu Eesti rahva luulehuvi langjoont ei üles poole ega horisontaalsekski — vahetult see vinnab end alla poole sest saadik, kui hakkas jahtuma kevadetundeliste murranguaastate nii loojate kui lugejate ühine õhin.

Siin ei ole ruumi vaadelda kõiki neid põhjusi, mis on tingind huviloiduse meie kirjanduse edukaima alaliigi vastu. Tahaks põgusalt vaadelda vaid üht seika, mis, olgu põhjusena või järelalusena, on kindlasti lähedases seoses laiemate ringide võõrdumisega luulest — nimelt deklamatsiooni unarusse jäämist maa- ja üldse väikelavadel.

Nende ridade kirjutajal on maast-madalast, umbes 20 aasta kestes olnud võimalus näha-kuulda meie „küla-teatrite“ maitsekallakuid nii tegijate kui nägijate hulgas. Seda vähemalt meie

maalavade pähooaegadel — suviti — oma kodukoha ümbruskonnas, Eesti südamail. Võib olla, et kuski mujal maanurgas, kus aktiivsem seltskondlik tegevus sai hoogu hiljem ja on omas arengus veel värskemas jõus, asjaolud on teisiti, kuid vaadeldud alal on seotud sõna levitus maalavadel küll hoopis moest välja võõrutatud. Iseseisvuse eelseil aastail seda küll veel harrastati. Haava, Ridala, Enno ja eriti Suits, vanemaist luuletajaist rääkimata, olid siis külagi ärksamate hulgas väga populaarsed ja on seks jäänudki. Usun, et selle luuletajate ja luule üheks päämiseks põhjuseks oli armastus, millega tollased pidutegelased veel suhtusid seotud sõnale. Siis võis pidu kavast küll puududa mõndagi, mis hiljem tulnud moodi, kuid ilulugemist ei unustatud. Oli ju see hõlpsasti harrastatav ala. Ei see nõudnud kollektiivset harjutust nagu kõik muu — kui vaid leidis luulesõber, kes oma maitse järgi valis kohased palad, harjutas neid endamisi ette kandma, siis see oli kõik — „number oli valmis.“ Pidud ise olid siis veel uudsemad ja publik tänulikud. Kelle kõrvust luulesõna oli määratud minema mööda, see muidugi samas unustas kogu „ilulugemise“, kuid leidis vastuvõtlikumaidki, kes just pidulavalt saadud huviäratuse õhutusel kohalikus raamatukogus nõudsid

ka värsikõiteid, (mis nüüd sääl liigutamata võivad tolmuda aastaid), luulega harjuti kui suure ilulättega, mis just maainimesele kättesaadav puhtamal ja otsesemal kujul kui miski muu kunsti vilil. Ja nii seegi ei olnud võimatu, et osteti luule- raamatuid — kenaks kingiks endale või mõnele teisele seotud sõna sõbrale.

Nüüd aga paistab maa maitse sés suhtes põhjalikult muutunud olevat. Olgu pidu kava kuitahes rikkalik — deklamatsioon ometi sääl puudub. Olen mitmes tegelaste ringis pärinud selle nähte põhjusi. Mõnelt poolt on seletatud, et „ilulugemine“ olevat moest ära jäänud siis, kui tulid moodi „naljaettekanded“ — ligema linna- alevi kinos või „kabarees“ kuulnud „kupleekunsti“ haledad jäljendused. . . Teised on jälle arvamusel, et deklamatsioon nüüdsel ajal enam ei löö läbi — nüüd olevat seltse palju ja pidusid sageli, nüüd olevat võistlus kibe juba sellelgi alal ja ainult „tõmbavamate“ numbrite varal saavat veel kassal hoida väikseid kõlinaid sees. . . Kolmandad usuvad, et kogu see „salmiütlemine“ üldse ei võivat olla mingi kunst vaid koolilaste komme, mis ei kõlbatav „suurte inimeste sekka“.

Ega see viimanegi väide maa tege- laskonnast kuulduna ei ole vähem õigus- tatud kui kõik eelmised. Praegu, kus suuresti elavamaks muutunud liiklus on vaiksemadki kolkad viinud tihedasse kontakti linnaga ja kus maa üldse kõi- ges kipub olema linna „vääriline“, ei peeta lugu millestki, mis ka linnas ei oleks moes ja harrastatav. Ja üks dek- lamatsioon iseseisva kunstina ole meil ala, mis söödis seevõrd, et rohkem söödis olla enam ei saagi. Selle ala harrastus on meil õieti veel algamata. Eesti deklamatsioon on veel niisuguses astmes, et suur osa meie intelligenti võib olla sellisel arvamusel, et niisugust iseseisvat kunstiala üldse pole olemas, et see ei võingi olla muud kui vaid näit- lejate vahepalaline haruhuvi . . .

Aga et deklamatsioon siiski võib

olla mitte ainult iseseisev, vaid ka väga võimas ja populaarne kunstiala, seda tõde ei tarvitse meil minna õppima kui- gi kaugele. On küllalt, kui õppida tundu- ma Soome saavutusi sel alal.

Soomes deklamatsioon — lausunto — julgelt ja uhkelt märgib oma võite ühe- õiguslikuna teiste kunstialade suures ühisrindes. Helsingis igal hooajal kõige suuremais ja pidulikumis saalides — ülikooli aulas ja konservatooriumi saalis sadandete hardate nautijate ees kümneid kordi esinevad uued ja ammutuntud lausujad. Ja kunstihuviline üldsus ei tüdine jälle ja jälle kogunemast õhtutele, mille kavas ei ole muud kui vaid sama suu kunstiliselt lausutud loomingu sõna. Sageli neil õhtutel kuuldakse päalegi vaid ühe luuletaja loomingu. Nii olen Helsingis kuulnud Eino Leino ja Uno Kailase eriõhtuid.

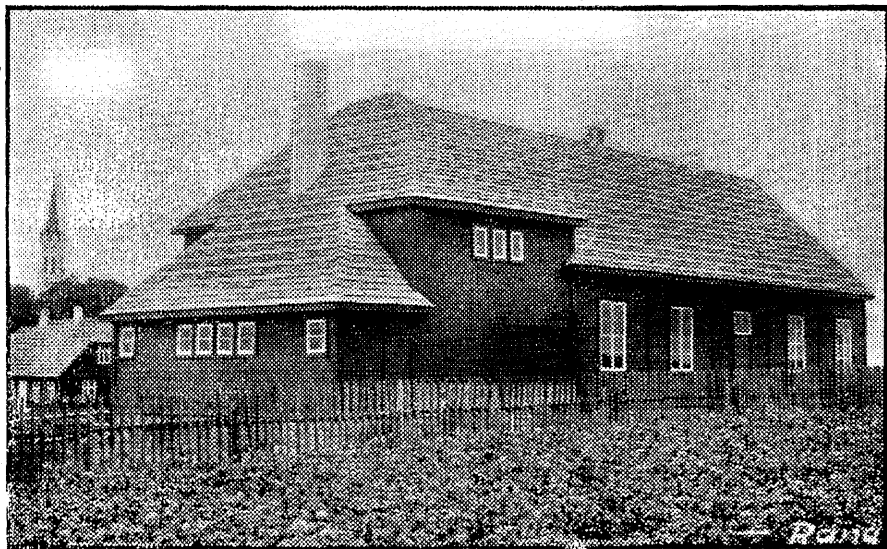
Helinä Svensson, Timari, Elli Tom- puri j. t. kõlavad soomlastele nimedena, nagu meil ehk Ludvig Juht ja Ella Ilbak. Ja nende kuulsust ning laia publi- ku armastust nende vastu ei kannu miski muu, kui ainult ja ükski deklamati- sioon. Ainult seda ala elukutseliste kunstnikena hardasti teenides mõlemad mainitud on jõudnud juba üle viieküm- nendate eluaastate. Kuid nad ei tarvitse tunda muret järeltulijate pärast — nende eneste ja paljude teiste deklamatsiooni- kunstnike erastuudiod on tulvil õpilasi. Ja endastmõistetav, et Helsingi ülikooli juures ei puudu iseseisev deklamatsiooni õppetool.

Nii Helsingis ja teistes Soome kes- kustes. Kuid mis eelmise põhjal oleks loomulik, kui et deklamatsioon on ajanud sääl juured kõvasti kõige kau- gematessegi kolgastesse, kus iial inimesed kogunevad peoks või pidulikuks koosolekuks. Koosnegu Soome maapi- dude kava millest kunagi, kuid lausunto ei puudu sääl ühelgi puhul. Mitte ainult noorsoo ja muude seltside pidudel, vaid isegi kaubaravitajate ühingu traditsiooni- listel aastakoosviibimistel kunagi ei puudu deklameeritav luule.

Ja Soome kirjanduses lüürika julgesti võistleb teiste loominguliikidega. Kolmas neljas ja viies trükk paremast värsikogust pole mingi ime. . .

Ent meil? Tallinnaski ei ole isegi katses tehtud korraldada puht deklamatsiooniõhtut, mille üleni täidaks sama deklamaatori esing. Noorsoo organisatsioonide koosviibimistel ja segakavaga õhtutel on F. Moor, H. Laur ja H. Gle-ser küll haruharrastusena viljelnud sedagi ala, kuid viimati mainitu sellest kolmest

siin aitab. Aga alavõsusid ehk siiski saab elustada soovitusõnaga — selles lootuses need read on kirjutatudki. Usun, et vaimse kultuuri väsimatud tulekandjad maal võiks hakata uuesti harima deklamatsiooni rohtunud ala. Ülev siht siin ei puudu ja selle nimel julgesti võidaks esialgu minna isegi yähe vastu publiku lõtvunud maitsele. Ärgu kaheldagu, et deklamatsioon võib olla võimas ja väärikas kunstiala. Ja kui meie keskused siin ei pakugi maale äratavat ees-

Paistu Tuletõrjeühingu rahvamaja.

on lahkunud juba jäädavalt, ilma[?] et teaksime kellestki noorest loota talle järeltulijat. Eesti deklamatsiooni kool ja selle sügavamad traditsioonid on veel loomata, nagu meil veel puudub oma sõnagi selle kunstiala märkimiseks.

Tuleb jääda ootama tugevamate tüvede ja kõrgemate latvade eraldumist sel alal — mingi propaganda vaevalt

kuju, ärgu siis seegi olgu algatustahteliste huvile piduriks. Nii mõneski asjas maa praegu kipub liigagi käima linna jälgedes — olgu siis deklamatsiooni järjekindlama harrastuse näol ükski ala, kus maa läheb oma teed. Päälegi see tee ei käiks linna järel vaid ees, sest meie kunstikeskustes deklamatsiooni õitseng ei ole mööda, vaid alles ees.

Haridusliidu õppereisiga ümber Skandinaavia.

Valt. Horn.

Rootsi ja üldse Skandinaavia on teadupärast oma eeskujuliku vabaharidustöö korraldusega meilegi pakkunud mõnda viljastavat mõjutust, eriti õpiringilise liikumise arendamisel. Seepärast leidis ka Eesti Haridusliidu algatus, korraldada haridustegelasele usurännak (moodsas keeles väljendatult: õppereis) sinna vabaharidustöö maale, elava vastukajastuse ja soojima osavõtu. Ülesandmisi saabus Liitu niivõrd kuhjuvalt, et paljudki hilisemad ülesandjad pidid loobuma sõidust. „Kalevipoeg“ ei ole ikkagi mingi ookeanihiiglane. Rootslasile ei ole ta isegi laev, vaid paat. „85 eesti huvireislast saabusid eile paadil „Kalevipoeg“,“ kirjutasid rootsi lehed päev pärast meie saabumist Stokholmi Skeppsbroni, tuues ära ka ekskursioonijuhhi Neeme Ruusi pildi ühes ligi 100-realise intervjuuga eesti vabaharidustöö väljavaateist ja tänapäevast.

E. Haridusliidu Skandinaavia õppereis, mis korraldati koos Esperanta Turista Komisiooniga, toimus 28. juulist 9. augustini (ainult Stokholmi külastajad saabusid tagasi varem, nimelt 2. augustil). Osavõtjast enamuse moodustasid õpetajad, kuid olid esitatud ka teised vaimutöölised kutsed. Eesti Haridusliit oli esitatud eritõhusalt. Siit tegid reisi kaasa peasekretär Ev. Vender, konsulent N. Ruus (juhina), teatritarvetelaost pr. Roman ja asjaajaja K. Laane. Reisisilt töid osavõtjad kaasa paljudi häid mälestusi ja viljastavaid muljeid. Mõndagi sealnähtust saab edukalt rakendada meie kodumaalgi. On ju Rootsi ja Norra saanud areneda pikemat aega rahulikes tingimustes, mida pole häirinud sõjad, revolutsioonid ja mässud. Kui palju sellega on säästetud energiat rahvuskultuuriliseks ülesehitustööks, seda võis kogeda igal sammul. Osavõtjate ühine soov lahkumisel oli, et see Haridusliidu esimene üritus ei jääks viimaseks. Ja loodetavasti ta ei jäägi.

Mida nägid, kuulsid, tajusid osavõtjad seekordsel matkal, sellest lühidalt alljärgnevas. Kuna reis oli mõeldud mitte üksi õppereisina, vaid ka huvireisina, siis ei ole siin

õigeusklikult kinni peetud sirgjoonest ja kirja pandud vaid vabaharidustööalalisi muljeid,*) vaid jutustatud kõigest, mis silma puutus teekonnal. Lühidalt, nagu seda teisiti ei võimalda ajakirja piiratud ruum.

Stokholmis.

„Põhjamaa Veneetsia“, „Linn sildade vahel“, „Mälari kuninganna“ ja teiste kõlavate nimedega hellitatud uhke Rootsi pealinn Stockholm on tulvil vaatamisväärsusi. Tundub, et mõnigi uhke ehitus on mõeldud eestkätt turistidele. Nii näiteks luksuslik ja pisut ekstravagantne raekoda — Stadhuset — oma kuld- ja marmorsaalidega.

Aga Stokholmis on kõige tavalise euroopa suurliniku kõrval kohti, mis kütkestavad oma eht rootsipärasusega, ja kus meelsasti peatud kauem. Nagu näiteks Skansen.

See Djurgardenil asuv poolsaar oli 25 a. eest veel hõredasti asustatud skääripealne. Nüüd asub siin Rootsi ja põhjamaade kuulsaim vabaõhumuuseum, mis ühtlasi on ka stokholmlaste armastatuim rahvapark.

Skanseni on asutanud 1891. aastal kuulus etnograaf ja kultuurajaloolane Dr. Artur Hazelius. Siia on ta aastakümnete jooksul oma abilistega kogunud igast Rootsimaa kolkast tüübilisi talupojakultuurilisi saavutusi. Siia on toodud terved talud ühes kõigi kõrvalhoonetega, kirikuid, alevikke, laplaste laagreid, tuulikuid jne. Kõik hooned on sisustatud vanaaegse mööbliga ja et mulje oleks täiuslikum, siis isegi muuseumi teenijad kannavad rahvusrõivaid, koovad keskajast pärit olevate varustega sukka, küpsetavad leiba, kirikus peab hallpäine pastor jumalateenistust pühapäeval.

Et vältida aga liialt muuseumlikku muljet, mis kahtlemata peletaks eemale palju külalastajaid, on see kultuurajalooline osa osavasti seotud zooloogilise aiaga. Talude ja üksikelamute vahele on osavasti seadeldud põhjapõtrade, karude, metssigade, biisonite ja mitukümmend

*) „Vabaharidustööst Rootsis“ vt. Areng nr. 2 — 1934 Neeme Ruusi artikkel.

teist liiki loomade jaoks avarad aiad ja puurid; basseinides ujuvad flegmaatsed hülged ja vilkad saarmad, padistab jääkaru ja ujub kari luiki, hanesid, parte. Lõbusad oravad, need Skanseni küllastajate keigarlikud lemmikud, hüplevad sulle puuksalt õlale ja pistavad uudishimulikult oma nina igasse kotikesse ja taskusse. Keegi ei hirmuta neid selle toimingu juures.

Muuseumi asutaja Hazeliuse majake on ka siia toodud. Millise hoolikusega on siia kogutud pisemaidki esemeid temast. Kirjutuslaual leiame tema pilte, tindipotigi. Riivleil tema teosed. Ning vägisi kipud paralleele tõmbama. Kuidas meil Võrus Kreutzwaldi majas näiteks ikka veel lallutavad kõrtsivennad. —

Muidugi ei jäetud küllastamata ka kuninga-lossi ja selle õuel toimuvat vahiparaadi, mille keerukus ei jäta midagi soovida. Siis terve rida muuseumi, mille rikkalikud kogud suvisel ajal siiski ei oma erilist veetlevust. Paremini juba bussi ja linnast välja. Nii sattusimegi ühel heal päeval Nockeby'sse ja Rasunda'sse — Rootsi äsjaasutatud ja veel värske värvi järele lõhnavasse Hollywoodi.

Tallinlased mäletavad kindlasti veel toda punast Rootsi majakest Uuel turul. Nockeby, see on Stockholmis eeslinn, mis koosneb tuhaneist selliseist kääbuselamuist. Sinna on põgenenud ligemad päikesele ja loodusele pealinna kehvemad kihid. Tõepoolest — päikesemajad on need karbikesed. Küllastasime mõne majakese sisemust elanike lahke kutse peale. Ühe toakese seinal leidis vaip, millele tikitud:

„Sol ute, sol inne,
sol i hjärta, sol i sinne.“

Eesti keeles tähendaks see umbes:

„Päike väljas ja päike sees,
päike südames ja hinges.“

Elada on lubatud siin vaid 1. maist kuni 1. oktoobrini. Siis kolitakse taas linna kivi-kolossidesse.

Rootsi filmilinn Rasunda moodustab umbes kümnest punakast ehitusest iseseisva ja omaette asula, millest üle ulatub ateljeehoone kõrge klaaskatus.

Rootslased armastavad kinos käia. Neil ei puudu ka omad maailmakuulsad filmistariid

eesotsas Greta Garbo ja Gösta Ekmaniga. Viimane küll peamiselt lavajõuna tunnustatud. Ning Rootsi filmitööstus on tuntud välismaailgi. Eestlaste sealviibimise ajal toimus Rasundas parajasti helifilmi lavastamine. Selleks olid püstitatud vabasse loodusse Stockholmis vanalinna kujutavad kõrged dekoratsioonid. Selles mõttes on Rootsi filmilinn päriselt ameerikalik. Filmi väärtamise ajal klõpsusid ka eestlaste kodakid vahetpidamata. —

Peale neljapäevalist Stockholmist ja ümbrusega tutvumist osa huvireisilasi sõitsid tagasi Tallinna. 18 osavõtjat aga jätkasid reisi ümber Skandinaavia.

Oslos.

Stockholmist Oslosse on ligikaudu 600 km. See on 12 tundi rongisõitu. Neile, kes tutvuda soovivad Norraga Rootsi kaudu, tuleb soovitada just seda marsruuti. Sel vahemikul teostub maastiku üleminek tasaselt, viljarikkalt ning järvederohkelt Lõuna-Rootsi Värm-landilt mägisele Norrale aeglaselt, kuid järjekindlalt. Silmale pakub see sõit palju nauditavat, eriti Norra piires, kus rong umbes 50 km ulatuses jookseb võidu vallatu ja kiirejooksulise mäestikujõe Glomma'ga. Jõe tagant kergivad esimesed Norra mäestiku eelpostid.

Oslosse saabumine hommikul. Ent hommikune Oslo hämmastab oma igava ja aeglase tempoga peale Stockholmist. Seevastu üllatab tõsiselt linna ümbrus. Eriti oivaline vaade avaneb kogu Oslo käärukselisele ja skääriderikkale fjordile Holmenkolleni mäelt. Siin leiame ka maailma suurima suusahüppemäe, kus vennad Ruudid ja teised kanged norralased sooritavad kuni 80-meetrilisi hüppeid üle põhjamaiselt sihvakate kuuselatvade.

Tänu Oslo eesti konsuli hra Alf Bjercke, kes muide Norra suurim värvivabrikant, vastutulekule, võimaldus osavõtjail tutvuda mitmete koolide ja hariduslike keskorganisatsioonidega, millist võimalust ka oluliseks kasutati. Haridusliidu peasekretär hra Vender oli huvitatud muidugi eeskätt Norra sõsarasutusest ja veetis ühe hommikupoolse seal. Nende ridade kirjutajat kui õpetajat huvitasid rohkem kooliolud Norras. Herra Bjercke korraldas asjad nii, et saime küllastada Oslo suurimat algkooli — Möllerskole't.

Siin õpib 36 klassis üle 1100 õpilase. Koolimaja on ehitatud uuemate nõuete kohaselt. Koolil on oma saun, bassein ja dušširuumid. Saunaskäimine ja ujumistunnid basseinis on kõigile õpilasile sunduslikud.

Suurt rõhku pannakse norra kooles tööõpetusele. Käsitöösaalis oli poistele tervelt 50 väikest, umbes 1 meetri pikkust hõõvelpink. Teises ruumis leidsime 45 väikest pliiti tüdrukule majapidamistunniks. Iga vanema klassi tüdruk valmistas enesele ise kodust kaasa võetud toiduaineist lõunaaine. Kah töökooli põhimõte! Ei puudu ka koolil oma hambaarst ja -kliinik.

Sõõgisaal, valgusest ja päikesest helendav, helesiniste õlivärvseintega. Kõigile lastele on hommikusöök maksuta linna poolt.

Muidugi ei ole kõik koolid nii eeskujulikult sisustatud. Möllerskole on esinduskool. Oli võimalus heita pilku ka mõnesse teise koolimajja, mis aga palju maha jäid Möllerskole'st. Rääkimata külakooles, millest mõned pidid õige kehva ulalusega leppima. Kuigi Norras on maksev 7-kl. koolisundus, on selle teostamisega väikese rahvatiheduse tõttu (9 inimest km²) tõsisid raskusi.

Õpetajate töötõingimused? Naisõpetaja annab algkoolis 28 tundi ja meesõpetaja 36 tundi nädalas. Kõrvalkohustusi õpetajal mingisuguseid ei ole. Õpilasringe koolides ei tunta. Samuti ka seinalehte. Palk aga on parem: 580—700 kr. kuus! Kuid ei tohi unustada, et elumaksumus on üldiselt palju kõrgem. Keskmise lõuna maksab 1,5 kr. Ka on õppeaeg pisut pikem kui meie kooles.

Suurt rõhku pannakse Skandinaavia riikides avalike raamatukogude võrgu väljarendamisele. Eeskujulikemad on linnaraamatukogu Stokholmis ja Teichmani raamatukogu Oslos. Viimases on 250.000 raamatut. Hooned on mõlemil pigemini templid kui majad suurte valgusküllaste laenutamise- ja lugemissaalidega. Mõlemas on eriosakonnad lastele.

Oslo raamatukogu juures asub ka 2000-kõiteline raamatukogu pimedaille. Pimedad loevad näppudega („silm näpu otsas“). Tähed koosnevad punktidest, mis lõõdud läbi paksema paberi, jättes järele väikseid kühmu-

kesi. Punktide asend määrab tähe. A on näiteks üks punkt,

p — ●● ; l — ●● jne.

On raamatuid, kus ei puudu isegi kaardid.

Sigrid Undseti kodulinna.

Teel Oslost Trondjemi peatume päeva Lillehammeris. See on mõnetuhande elanikuga väikelinn maalilises orus pikliku järve kaldal. Igas kolmandas majas on kohvik ja kondiiter.

Lillehammeris elab Norra kaasaja suurimaid kirjanikke Sigrid Undset. Meil on kavatsus külastada kirjanikku, kuid peame loobuma sest kavatsusest. Kirjanik elab nimelt täiesti isoleerituna välisilmast, pühendades end täielikult kirjanduslikule loomingule. Nii nagu ta suur kaasmaalanegi — Knut Hamsun. Kuni kella 3—4 hommikul nähakse ta kambris tuld.

Et takistada juhuslikke külalisi enesele ligi pääsemast, on kirjaniku asula, mis koosneb kolmest vana-norra stiilis elamust, piiratud traatajaga. Kaks kurja koera möirgavad suletud värava taga ja peletavad viimasedki lähenemiskatsed. Nii peame leppima vaid sellega, mida pajatab meile kolleeg härra Jössong, kirglik esperantist ja filatelist, Lillehammeri kuulsamast naiskodanikust ja ta isikliku elu traagikast, mis peletanud kirjaniku oleviku reaalseid kaugesse keskaega, milles teotsevad enamikult ja ajalooliste teoste tege-lased. Härra Jössongil on kodus Undseti kogutud teosed. Kokku 10 mahukat köidet, millele igal aastal regulaarselt lisandub üks uus köide.

Kirjaniku enesesse tõmbumisest annab kujuka näite hiljutine lugu Oslo filmiühingu direktoriga, kel kavatsus olnud filmida üht Undseti teost ja kes selleks luba nõutama sõitnud kirjaniku koju. Temaga sündinud samuti nagu paljude teistega: pole pääsenud üldse kirjaniku palge ette.

Fjordid, skäärid ja mäed.

Mis on, mis veetleb Norras eriti?

Kõigepealt see, et võrreldes teiste turismi-maadega on Norra hõredamini asustatud. Inimkätetöö astub siin tagasi ja kaob looduse

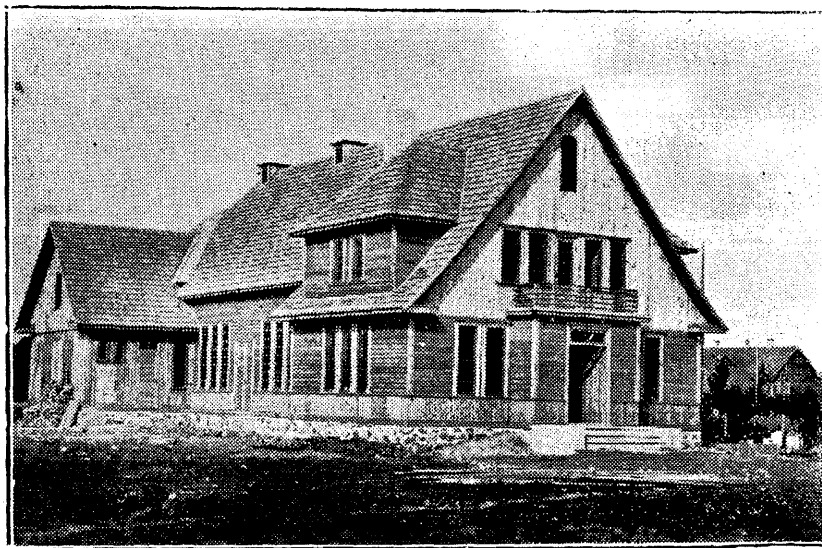
võimsatesse vormidesse. Kõikjal valitseb meri, kalju, mets. Produktiivset maad on kõigest 25 protsenti, sellestki metsa all 22 protsenti. Põllu all on vaid 2 protsenti üdmeapinnast!

Norra rannik on lõpmatu skääriderikas ja liigestatud. Skääre on Norral umbkaudu 150.000. Enamik neist on paljad kaljumürakad. 150 tuhandest skäärist elab inimesi vaid 2367 saarel. Mõnel elab vaid üks perekond.

Suurimad nägemisväärsused on aga siiski fjordid. Fjord on midagi lahe, jõe ja alpijärve

tiku kõrgemaist tippudest. Ronisime Ares ka 1419 m kõrgusel asuva Areskutani otsa. Suurimat naudingut pakkus siin südasuvine lumesõda!

Nansen, norralaste suur sangar, kelle nime iga norralane nimetab aukartusega, ütles oma maa kohta, asudes ühele järjekordsele polaarsõidule, järgmist: „Paljud kehitavad ilusate maastikkude puhul õlgu. Kuid siiski on jumalik kink rahvale, omada ilusat maad, kuigi ta on vaene. Millalgi ei ole ma tund-

Pärnu-Jakobi Hariduse Seltsi rahvamaja.

vahepeälset. Jõgedele sarnlevad nad oma pikkuse ja kitsusega. Sognefjord näiteks on kaks meie Emajõe pikkust. Fjorde võiks aga nimetada ka veega üleuputatud orgudeks. Fjordide kaldail asuvad suurimad norra linnad ja külad. Mis nende juures veel on huvitav, on see, et nende sügavus enamikus mere ligiduses on vähem kui kaugemal maa sees.

Skandinaavia mägedega tutvusime sõidul Oslo—Trondjem, kus möödusime Norra mäes-

nud seda nii selgesti, kui nüüd, mil pean jätma kauaks maha oma ilusa kodumaa.“

Kord külastanud kaks türklast Norrat. Kui neilt lahkudes Oslo sadamas küsitud: „Mis oli teile suurimaks elamuseks meie maal?“ vastanud üks türklasi: „Et siin inimesed elavad!“

Ometi on nad elanud siin juba aastatuhandeid.

Otsingutest väikelava kujundamisel.

Ringhorisondist. Väikelavalt kaovad näotud ja ruumiraiskavaid metsa külgosad (aksid).

R. Sepp.

Käesoleval silmapilgul meie väikelava tegevust tuleb kahtlemata käsitada kui otsingulist, mille kindlaks sihiks on jõuda sinna, kus ka ettekanne väikelaval vääriks tunnustust kunstilisele tase-mele jõudnud üritusena.

Sihitult omaette ringikobavate organisatsioonide liitumine keskasutuse (Haridusliidu) ümber ja riikliku toetuse olemasolu väikelava tegevuse arendamiseks sisaldavad selle baasi, millele toetub väikelava tegevuse organiseerimistöö. Koostöös iga üksiku organisatsiooniga omab see organiseerimistöö väärtuse, mille lõplik ulatus selgub alles aastate pärast, kus võime näha saavutusi ja kus teatud aja-vahemaa võimaldab haarata ka käesolevat silmapilku, ajajärgu pinevat otsingut, kogu ulatuses.

Kahtlemata on olnud organiseerimistöö iga selleks liiga lühike, et juba nüüd kõnelda mingisuguseist püsiva väärtusega saavutustest. Keskasutuse kui töö tegeliku organiseerija saavutuseks tuleb lugeda ülesannete lahendamise vajaduse teadvuse ja tahte istutamist väikelava ümber tegutsevate hulkade keskele. Ollakse teadlik, et siin pole käepärast mingisuguseid mustreid mahakopeerimiseks, et siin ei saa piirata otsingulist tegevust mingite teoreetiliste normidega, ollakse teadlik, et siin tuleb katsetustes otsida ja katsetustele õhutada, õigustades eksisammegi, kui need on juhtund otsinguil.

* * *

Väikelava dekoraatori ülesandeks keskasutuse teenistuses ei ole mitte ainult puht maaliliste ülesannete lahendamine, vaid ka lavadekoratsiooni ülesseade läbiviimine, igale lavale kõige kohasema seadeldiskonstruktsiooni kui ka lava ruumala jaotuse määramine. Ruumala, mis väikelaval äärmiselt pii-

ratud, asetab dekoraatori ülesannete raskuspunkti puht maalilistelt ülesannetelt puht tehnilis-konstruktivsetele ülesannetele. Ja lisaks sellele jääb vist küll väikelava dekoraatori ülesandeks ka väikelava valgustusküsimuse lahendamine, mis keskasutuse ülesannete hulgas näib kujunevat üheks lähemal ajal lahendamisele tulevaks probleemiks.

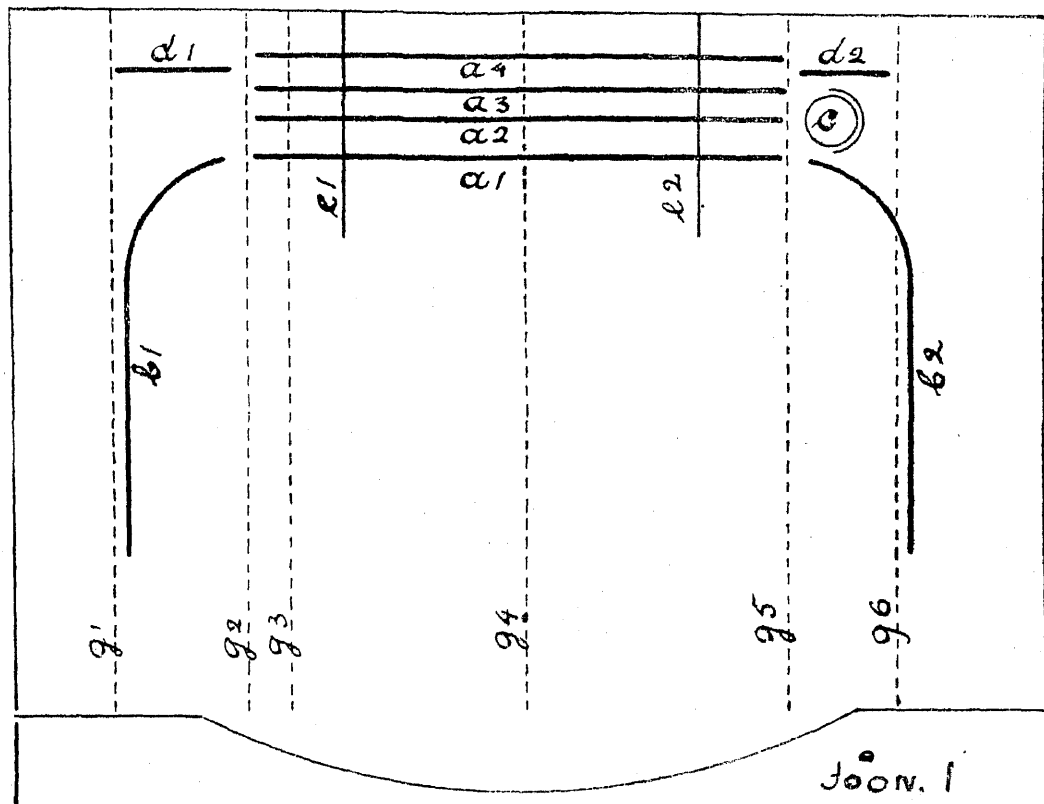
Ja kui käesoleval silmapilgul dekoraator teatud lava juures töötab, siis peab ta paratamatult arvesse võtma asjaolusid, mida võib lisada kõigele senisele lähemal ajal lahendamisele tulev väikelava valgustusprobleem. See nähtavasti tingib kõrvaleheitmise või ümberkujundamise vähemalt rea madalamate lavade juures senini edukalt tarvitatud nn. roobaslava süsteemi (seadeldise). Teisena tuleb dekoraatoril silmas pidada kõiki võimalusi, mis soodustavad vähe-ma arvu valgustuspunktide kasutamisega lava valgustamist. Eriti viimane nõue on mind isiklikult viinud veendumusele ringhorisondi vajalikkuses ka väiksemategi lavade juures, kuna ringhorisondi kasutamisel on võimalik vähendada lava valguspunktide arvu. Puht valgustusprobleemist tingituna eelistan ringhorisondi jaoks katvate värvidega kaetud (maalitud) pinda vabrikus värvitud riidematerjalide vastu, esimese palju tundelikuma reageerimise tõttu valgusele ja valgusvärvile.

Teatavasti ringhorisondid oma tehniliselt seadeldiselt on väga erinevad. Kulukam kahtlemata on see seadeldis, mis võimaldab ringhorisondi lavale toomise ja lavalt kõrvaldamise viisil, mis ei murra ega kronsuta ringh. pinda. Maalitud pind ei kannata murdmisi ja seetõttu maalitud ringhorisondi ülesseade on tundavalt kulukam, mistõttu neid seni meie väikelavadel ei leidu peale paari

juhu — Järvakandi ja Rapla H/S i — kusjuures tehniliselt korralikult läbiviiduna esineb see ainult viimases.

Ringhorisondi seadeldist, mis võimaldaks ringh-ks kasutatud riidematerjali suure pindala teise külje kasutamist dekoratsiooni maalimiseks, seega ringh. teise külje pööramist lava mäguruumi vastu, seni ei tuntud. Samuti ei tunta nn. roobaslavale sobivat ringh. seadel-

givõrd korralikult maaliliselt läbi töötada oma pindala nappuse ja asetuskoha tõttu laval. Pealeselle muidugi vajab metsa külgosa igal juhul kaunike osa lava ruumalast enese paigutamiseks. Kõnelusest ühe julgema näitekunsti konsulendiga on elavalt kõrvus lause: „saaks ometi neist metsa näotutest küljetükkidest kord lahti!“ Nii et see protest metsa küljetükkide vastu laval on kind-

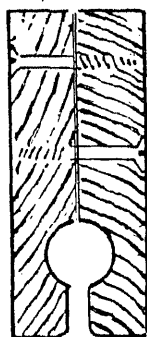

dist, mistõttu madalamatel lavadel sellest pole olnud tõsisemalt juttu.

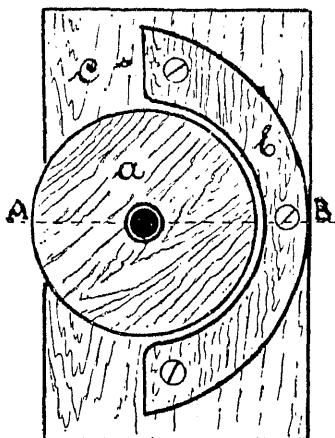
Ringhorisonti asendab väiksematel lavadel õhu tagasein, kusjuures lava külgmised osad saavad kaetud metsa külgosadega (aksidega). Kahtlemata seal, kus lavapildiks ei ole sugugi vaja metsa osasid, on see metsa külgosade väljatoomine lavapildiliselt sobimatu, seda enam, et need osad kunagi ennast ei lase kui-

lasti vana ja võib põhjalikumalt vaadeldes olla igati põhjendatud ning vääriks sellega nende kõrvaldamiseks käiguandmist.

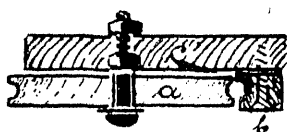
Ringhorisondi toomiseks roobaslavale, ringhorisondiks tarvitatud lõuendi pinna teise külje kasutamiseks kui ka metsa külgosade kõrvaldamiseks lavalt, pole igakülgsest läbikaalutud katsetuste sarja olemas, kuid üks moodus, mille raken-

Joon 2

Läbilõige AB

Joon 3

damiseks usaldas võimalusi U- Antsla H/S, nõudmata eelkatsetustes saavutatud tulemusi, on tegelikult juba rakendunud ja nähtavasti tahab õigustatud tähelepanu leida.

Joonisel 1 on toodud selle ringhorisondi seadeldise põhiplaan. Sirged a 1—4, d 1—2 ja kõverikud b 1—2 märgivad ringhorisondi seadeldistes tuntud soonliiste. Joonisel nr. 2 on toodud liistu läbilõige umbes pooles normaalsuuruses. Liistu ümarsoones istub ringh. ülesseade puhul ringh. riide ülemisse serva õmmeldud nõör. Riie tungib ümarast soonest allakulgeva pilu kaudu liistust välja ja ripub vabalt alla, olles niiviisi edasitagasi nihutatav liistu mööda. Maalitud ringh. ülesseade põhiplaan kujutab joonisel nr. 1 tooduga sarnast looga, ainult vahega, et soonliist b-1, a-1 ja b 2 moodustavad ühe jaotamata looga, ja riie kerib ennast looga ühe otsa piirkonnas asetseva vintvõlli ümber.

Käesoleval juhul aga on soonliistud b1 ja b2 omaette osadena kinnitatud vinklitega lae külge, ümarsoone kaugu-

sega laest cm 10—15. Sirge a1 on aga roobaslava seadeldise põhimõttel ette- ja tahapoole nihutatav, roobassoone kaugusega laest samuti cm 10—15. Neid on mitu, soovitat vähemalt 4 (a1—4). Ringhorisondi riidepind on siin kolmest, kas täpselt või enamvähem ühelaiusest (3—5 m) riidetükist moodustatud. Kõverikkudelt b1—2 on võimalik riidetükke kanda üle sirgetele a1 jne., ja nende nihutatavusega roobastel e1—2 vastu tagumist lava seina, on ringhorisont lavalt täiesti kõrvaldatud. Nööri alumisse serva õmmlemisega ühele neist riidetükkidest on võimalik lisa (vaba 5-enda) soonliistuga ka riide alumise serva varustamine ja seega on juba võimaldunud riidetükide ülesrullimine või tagaseintele omasel ülesseade viisil lae alla kahekordseks kokku panna alumise serva lae alla tõstmisega. Ringhorisondi kasutamisel saab üks sirgetel asuvaist ringhorisondi osadest kantud üle kõverikule b1 vajalikus ulatuses (vähemalt cm 10 peab jääma sirgele, et vältida läbipaistvust), teine tükk kõverikule b2, kuna kolmas osa saab nihutatud tarviduse korral tagant ettepoole eelmise kahe serva vastu. Sirged d1—2 märgivad sama liistu osasid, millised on laesse kinnitatud ja kuhu vajaduse korral (käikude andmisel lava sügavusest) saab edasi nihutada keskmist horisondi osa. Viimaste asetäidab samuti moodus, kus näiteks a4 on laiade kinnitus-raudadega (lai aas) riputatud roobastele e1—2, mis võimaldavad juba riide nihutamist ka külgsuunas tükis soonliistuga. Sirgetel a1—3 ei ole soovitat valida mõlemaid riputusraudi lai, kuna see võimaldab soonliistu nihkumist külgsuunas, mis ei ole soovitat eriti siis, kui ümarsoone kõrgus kõikidel liistudel ei ole ühesugune.

Loogaga ring c joonisel 1 märgib ringhorisondi ümberkeeramise ploki (joonisel nr. 3 on toodud ploki joonis kujul, nagu see lae all rippudes välja näeb, seega alt vaadates, ketta diam. normaal-mõõt võiks olla cm 20—30), mis oma põhimõttelt on sama poolring soonliis-

tust, ainult vahega, et riide läbivedamist raskendava hõõrumise vältimiseks on kaare seesmine soonepool pandud keerlema, seega lõigatud keerlevale kettale.

See moodus hõlbustab ringh. ümberpööramise, mistõttu ringh. pinna teine külg on samuti maalimiseks kasutatav ja pakub sellega sobiva võimaluse metsa maalimiseks, kusjuures metsa pildi moodustab nn. ringmets, ja kus metsa külgosade tarvitamine laval kujuneb täiesti üleliigseks. Kuna siin on metsa maalimiseks kolm võrdset mõõteliselt suurt pinda, siis loomulikult metsa kujutamiseks laval on soodsamad tingimused, seda enam, et oma ülesseade ümberasetatavuse tõttu need kolm pinda pakuvad omavahel ümberasetusega kolm metsapildi variatsiooni. Pealeselle aga saame iga üksiku osa kolmes kohas koos õhu fooniosadega kombineerimisel kätte mõniteistkümmend variatsiooni ainult nende kolme kahelt küljelt maalitud pinnaga. Ühe uue kahelt küljelt maalitud lisatüki toomisega oleme tunduvalt rikastanud piltide kujundamise võimalusi.

Käesoleva ringhorisondi seadeldis ei tee mingisuguseid takistusi roobaslava seadeldise kasutamiseks. Roopad võivad olla asetatud kas väljaspoole kõverikke b 1—2, nagu näidatud punktiiriga g 1—2,

või kõverikusse (g 6), milline tingib kõveriku läbisaagimise roopa kohalt. See iseenesest ei sisalda aga mingit takistust ei ühele ega teisele seadeldisele.

Kuna aga valgustusseadeldise probleemi lahenumine, eriti petrooleumi lampide tarvitamise puhul, vajab kindlat ja ruuminõudvat ehitust lava lae alla, siis kaob sellega võimalus roobaslava seadeldise kasutamiseks senisel kujul roobaste g 3—5 vahepiirkonnas. Võimalikuks jääb see ainult lavakülgedel, roobaste g 1—2 ulatuses.

Tegelikult ei osutugi see aga enam mingiks kaotuseks, kuna roobaslava seadeldise peamiseks põhjustajaks olidki metsa külgosad. Nende kadumisel võib lahti öelda ka roobaslava seadeldise enesegi kasutamisest. Roobaste g 1—2 piirkonda võivad nad ju jääda kaardina külgosade hõlpsamaks käsitamiseks. Sofiitide, puugruppide, sammaste jne. seadeldiseks on käepärast teisigi rakendavaid võimalusi. Mõningail juhtudel võib kõige praktilisemaks kujuneda koguni mainitud soonliistu konstruktsiooni kasutamise laiendamise kogu dekoratsiooni ülesseadeks. Igatahes laseb konstruktsioon ennast viimistleda ja ümber kujundada antud lava tingimuste kohaselt.

Pilk Rahvaülikooli sisemisse ellu.

J. Ruus.

Talve lähenemisega kergivad uuesti päevakorrare kultuur- ja hariduslikud küsimused. Viimaste hulgas pälvib kahtlemata tähtsa koha meie küpsema noorsoo edasiharimise küsimus. Võimalusi edasiharimiseks on ju mitmeid, nii koduseid (õpingid, koduskeskkool jne.) kui väliseid (mitmesuguste õppeasutuste näol). Viimaste hulgas erilise koha omab põhjamaa-tüübiline rahvaülikool ja nimelt selle poolest, et ta oma õppekava ja töökorralduse poolest kõige enam vastab noorte seltsitegelaste enesehariduslikele nõuetele.

1933. a. „Arengu“ esimeses numbris ilmus

kirjutus rahvaülikooli üldistest põhimõtetest ja õppekavast. Eelolevates ridades katsume põgusalt pilku heita kooli igapäevastesse sisetesse toimingutesse. Selleks teeme mõttes ühepäevase õppekäigu meie vanemasse — Viirumaa-rahvaülikooli. Peame olema varakult kohal, kui tahame kogu päeva tegevust jälgida, sest juba kella kuue ajal hommikul leiame rahvaülikooli köögis rühma naisõpilasi kodumajanduse õpetaja juhatusel töötamas — valmistatakse hommikueinet. Töö on kiire, sest kella pool kaheksaks peab kõik valmis olema, et köögirahvas võiks ühes teistega klassi tö-

tata — loengule. Peale kõõgi puhkab veel kogu suur maja õorahus, ainult mõned tööfa-naatikud on ühes kõõgirahvaga üles tõusnud ja kopsivad omaette töökodades. Vaikus kestab kella seitsmeni. Nüüd kõlab äratuskell ja kogu suur maja ärkab: joostakse treppidel ja käikudes, tõtatakse pesutuppa, kõigil on kiire, nii et vaevalt saab teineteisele „terehommikut“ öelda, sest kell $1,28$ algab esimene tund ja selleks ajaks peavad kõik olema klassis. Tund algab mõne üldtuntud lauluga ja selle järele süvenetakse käsilolevasse õppeainesse. Hari-likult on esimesed tunnid määratud kas kodu-maa kirjandus- või ajalool. Et õpetaja oma aines ametlikkude kavadega seotud ei ole, et aine valikul kõik mitteoluline välja on jäetud ja vaatluse alla võetud ainult suured aja- ja kirjanduslugu tähistavad sündmused ja isikud, siis on võimalus õpetajal neisse süveneda põh-jalikumalt. Et see ainult sellest kõneleb, mida ise hästi tunneb, mille tões ta veendunud, mida tähtsaks loeb noorte kuulajate vaimlisele arengule, muutub sõna elavaks, äratav ka elu kuu-lajates uute mõtete ja tunnete näol. Nii ei panda tähelegi, kui tund on jõudnud lõpule ja kell kutsub hommikueinele. Suurde söögisaali koguneb terve rahvaülikooli pere, õpetajad ja nende perekonnad ka ühes arvatud. Pikkade laudade taga istutakse ühiselt koos, vesteldes eelolevast päevatööst. Siin on ka koht, kus teatatakse eritoimingutest- ja korraldustest, mis vajalised eeloleval päeval, tervitatakse sünni-päevalapsi jne. Peale einet on väike vaheaeg, ja kell 9 algab jälle tund. Tähtpäevaldel ko-gutakse enne seda tundi saali, kus laulu ja kõ-nega mälestatakse päeva tähtsust. Teine tund on enamasti mõni eriaine tund, näit. põllu- või kodumajandus. Neis tundides lähtub õpetaja sagedasti õpilaste poolt esitatud tegelikest kü-simusist, neid teoreetiliselt valgustades ja süs-tematiseerides; tunnid on seetõttu elulised, ära-tavad osavõttu ja tekitavad läbirääkimisi, mis kestavad edasi tihti ka järgneval vahetunnil.

Kell 11 koguneb terve pere saali, et siin pooltunni jooksul istumisest kangeks jäänud liikmeid mängides ja joostes vähe sirutada; soodsas ilmaga veedetakse see pool tundi õues.

Edasi jätkub matemaatika või emakeele tund. Neis tundides jagunevad õpilased vas-tavalt eelteadmistele rühmadesse. Ka nende

ainete õpetamine taotleb puhttehnilisi sihte, seetõttu käsitus praktiline, põhjenev õpilase isetegevusele.

Nii mööduvad neli hommikupoolset tundi, kaks järgnevat on määratud käsitööle. Sel-leks on rahvaülikoolis eritöökojad mees- ja naisõpilasile. Mehed asuvad hõõvlipinkide taha, et meisterdada kappe, laudu, toole, mesipuid jne., tütarlapsed paugutavad kangaspuid ja vu-ristavad õmblusmasinaid. Tõttatakae innuga, sest iga õpilase uhkuseks on kevadel koolist lahkudes võimalikult palju nägusaid asju kodu-kaasa viia. Nii kaovad töötunnid otse lenna-tes ja ei märkagi, kui kell kutsub juba lõunale.

Lõuna vaheaega, mis kestab kaks tundi, kasutatakse jalutamiseks, ajalehe lugemiseks, enesekorralduseks või puhkamiseks. Kuid kell neli algab uuesti töö.

Tuleb niinimetatud läbirääkimiste- ehk kes-kustelutund. Terve pere-õpilased ja õpetajad on koos, sagedasti ka ümberkaudsed vilistla-sed. Üks õpilastest asub juhutama koosole-kut, teine refereerib, kuna kolmas protokollib käsitlusele tulevad küsimused, mis puutuvad tihedalt kokku maanoorte eluga, nagu näit. „maaelu kultuurilise taseme tõstmise“, „mispä-rast põgenevad noored maalt linna“ jne. Vaid-lused muutuvad paiguti õige ägedaks, nii et koosoleku juhatajal küllalt on tegu läbirääki-misi õiges vaos hoidmisega, kuid õpetajate kaas-abil leitakse viimaks siiski sobiv lahendus.

Nüüd jälle kiires korras alla saali veerand-tunnilise mängule, et koguda uut jõudu kaheks järgnevaks tunniks.

Kell 7 õhtul on õnneliku tööpäeva lõpp. Kuid tegevus ei lõpe veel kaugeltki. Peale õhtueinet näeme õpilasi kas üksikult või rüh-miti väga mitmesuguste ülesannete kallal: siin harjutatakse klaveri juures laulu, lauljatest vähe eemal salkkond õpilasi on kogunenud õpetaja ümber — käib vaidlus eelmises tunnis puudutatud küsimuste kohta, kõrval toas on rahvatantsurühm tegevuses, kuna lugemise tup-pa on kogunenud need, kes heast raamatust ja ajakirjast lugu peavad. Mõned üksikud on kogunenud klassi ja töötavad seal omaette homsete kooliülesannete kallal, kuna käsitööst eriti huvitatud on ammu siirdunud töökoda-desse. Siin-sääl võib märgata alati ka õpeta-jaid, kes peatuvad üksikute rühmade juures,

andes tarvilikul korral seletusi ja juhatusi. Nii kaob tähelepanematult aeg, kell näitab küm-nendat öhtutundi, õpilased lähevad oma tuba-
desse, poole tunni pärast kustuvad tuled —
valitseb öörahu.

Nii mööduvad päevad rahvaülikoolis. Nad
on tulvil täis tööd, kuid ometi ei väsita õpilasi,
sest nad on huvitavad ja vaheldusrikkad. Iga
päev toob midagi uut, midagi, mis elus nii tar-
vilik. Sellest see rõõmus meeleolugi. Rahva-
ülikool selle poolest teistest ehk erinebki, et
ta püüab haarata noorte huviringi kõigekül-
gelt, rahuldada nende kõige mitmekesisemaid
enesearendamise vajadusi. Seda ei tee ta nii-
palju ametliku õppetooli kaudu, kui eraviisil,
ühendusesse astudes iga üksiku õpilasega.

Tugev isiklik side õpetajate ja õpilaste,
samuti ka õpilaste eneste vahel ühes rahva-
ülikooli üldise aatelise õhkkonnaga on suuri-
maid kasvatustlikke tegureid ning rahvaüli-
kooli kestva mõju põhjuseid. Saja kuuekümn-
epäevaga (umbes nii pikk on rahvaülikooli õp-
peaeg) suudab ta oma õpilasele pakkuda suure
hulga elulisi teadmisi ja praktilisi oskusi, sel-
gitada tema silmaringi, muuta tema tahte-
suunda, juhtides selle positiivsetele ülesanne-
tele.

Sellepärast tuleks noortel, kes kavatsevad
asuda endharimistööle, muude võimaluste kõr-
val tõsiselt kaalumisele võtta ka rahvaülikool,
seda enam, et ta nii õppeaja kui ka õppimis-
kulude poolest on üks kättesaadavamaid õppe-
asutusi.*)

Põhjamaade Rahvaülikool Genfis.

Neeme Ruus.

Energiline, üliagar rootsi vabahari-
dustegelane, palju reisinud ja kogenud
ajakirjanik, kes Rahvasteliidu loomisest
saadik töötab rootsi lehtede alalise kir-
jasaatjana „maailma pealinnas“ Genfis,
kuid kes oma kutsetöö kõrval sageli
küllastab ka oma kodumaad ja teisi
Skandinaavia riike, esinedes laialiste
ringkondade armastatud ja üldtunnusta-
tud lektorina, oodatud külalisena avalik-
kude loengutega **Sven Backlund**
— tuli viis aastat tagasi mõttele: luua
rahvaülikool, kus võiksid täiendada
endi teadmisi ja vahetada vastastikuseid
kogemusi kõigi põhjamaade haridusejanu-
lised noored. **Sven Backlund** on patri-
oot, kuid mitte kitsarinnaline šovinist.
Ta on veendunud selles, et põhjamaad
(Inglise, Skandinaavia koos Soomega ja
— lubatagu kaasa arvata ka Eesti) on
kultuursemad lõunapoolseist Euroopa
riigest, kuna põhjamaal on rahvaste üld-
haridus kõrgem. (analfabetismi puudu-
mine, j. m.). **Sven Backlund** ei häbene
eeskujuks seada Skandinaavia riike kogu
maailmale, sest oli see ju tema kodu-
maa ja naaberriigid — terve Skandi-

naavia poolsaar — kes jäid erapoole-
tuks kogu maailmasõja kestvusel, kes
keeldusid kaasa lõõmast viimases suu-
res massitapmistaligus ja kultuuri laasta-
mises. **Sven Backlund**i soov oli ligin-
dada veelgi tugevamini kõiki Skandi-
naavia rahvaid, laiendada, sõprusside-
meid ka teiste põhjamaade rahvasteni
ja teostada põhjamaiste rahvaste lähen-
damistööd kultuurisidemete kõvenda-
mise teel.

Rootsi ja Norra valitsuste rahalise
toetuse abil õnnestus tal asutada 1930. a.
Põhjamaade Rahvaülikool. Saadi toet-
tusi ka paljudelt seltskondlikelt organi-
satsioonelt, Rahvasteliidu juures tööta-
valt skandinaavlasilt ja 1930. a. kevadel
võis Rahvaülikool avada Genfis oma
esimese aasta kursuse.

Kuid — miks põhjamaise
kooli asukohaks valiti lõuna-
maa, Schveits?

Seegi on tingitud kooli asutaja **Sven
Backlund**i tahtest ja ideaalidest. Vaa-

*) Virumaa Rahvaülikoolis kestab õpetus 1. nov.
kuni 1. maini, õpetus tasuta, kuna ülespidamine ja
korter maksab 12 krooni kuus.

tamata kõigile etteheiteile, mis langenud viimaseil aastail Rahvasteliidule, vaatamata suurele iroonialaviinile, pilgetesajule ja teravale kriitikale, mida on pidanud taluma Rahvasteliidu tegelased, pole Backlund ometi usku kaotanud Rahvasteliidu mõtte vääramatusse tõesse, Rahvasteliidu kui ülemaailmse rahuteguri, kõiki riike ja rahvaid ühendava maailmaorganisatsiooni paratamatusse tarvilikkusse. Seepärast Põhjamaade Rahvaulikool töötades Genfis, Rahvasteliidu asukohas, omab võimalust — tutvustada oma õpilasi lähemalt Rahvasteliidu aparaadiga, kõigi tema asutustega ja, mis tähtsaim, tolle õhkkonnaga, miline valitseb Genfis. Pealegi pakub Genf oma rikkalikude rahvusvaheliselt kuulsate õppeasutustega ja raamatukogudega (J. J. Rousseau-instituut, Rahvusvaheline Haridusbüroo, Genfi ülikoolid j. t.) lugematul arvul võimalusi mitmekülgseks enesearendamiseks. Põhjamaadest küllaltki kaugel asuv koht kooli asukohana võimaldab õpilasil ka sinna ja tagasi sõitude ajal peatuda mitmes välisriigis, õppida tundma võõraid olusid, laiendades sel teel oma silmaringi, suurendades teadmiste hulka ja — rakendada kõike kuuldut-nähtut-õpitud oma kodumaal.

Nagu juba eespool mainitud, soovivad skandinaavlased luua tihedamaid kultuurisidemeid ka kõigi teiste põhjamaade rahvastega. Käesoleva aasta kevadel määrasid nad stipendiumi mainitud koolis õppimiseks ka ühele eestlasele, mille tõttu allakirjutanul võimaldus kaasa töötada Genfis asuva Põhjamaade Rahvaulikooli käesoleva aasta kursusel. Alljärgnevas ridades püüan lühidalt anda ülevaate kooli tööst.

Kooli üheks omapärasuseks on asjaolu, et ta töö polnud surutud tavalise koolimaja „nelja seina vahele“, nagu me seda ikka oleme harjunud mõistma. Ma ei mõtle siin sugugi seika, et Genfis peetud õppetunnid toimusid aias, lõuna- maiste kõrvetavate päikesekiirte eest varjatud nurgas; see ju oli tingitud Genfi

geograafilisest asukohast. Omapära seis õppekava uudsuses: õpingud algasid juba Rootsist, kestsid teekonnal läbi Saksamaa, Hollandi ja Belgia, jätkusid Genfis „Republic de Chemin Rigot'“, nagu me oma „vabariiki“ ta tänava nimetuse järele hüüdsime, kuid — õpingud ulatusid ka kõikjale mujale — Genfi paljudesse asutusse, Schveitsi kaunisse alpiloodusse, Mont-Blanci ligidusse — Lõuna-Prantsusmaa talupoegade onnidesse, ja ka sealseisse maailmakuulsasse suvituskohadesse ja turistide öömajadesse jne., kuni viimaks lõppesid Pariisi kunstimuuseumides.

Meid oli kokku 32 põhjamaalast, kes me kohtusime ühel ilusal aprillihommikul Lõuna-Rootsi ajalooliselt kuulsal sadamlinnal Helsingborgi raekoja esisel: 14 norralast, 9 rootslast, 7 taanlast, 1 soomlane ja 1 eestlane. Uhke vastuvõtt linnavalitsuse poolt linna uues, funktsionaalstiilses kontserthoones, suurepärase pidusöök, soojad õnnesoovid linnapealt, selle järele paarkümmend minutit kestev sõit üle Kattégati, siis kohe kiirrongil edasi Kopenhageni ja sealt ilma peatuseta laeval Lübecki. Nii olimegi jõudnud välja põhjamaade piirkonnast.

Siin, Saksamaal, algaski juba koolitöö, sest kümnepäevane õpireis läbi Saksamaa, Hollandi ja Belgia kuulus õppekavva. Saksamaal me siiski veel põhjalikumasse töhe ei süvenenud aja vähesuse tõttu. Lähemalt tutvusime ainult Hamburgi sadamaga.

Õpireisi peamiseks uurimusväljaks oli Hollandi. Vaatlesime kuulsaid Amsterdami ja Roterdami sadamaid sadamakaptenite juhatusel; ületasime äsja valminud Zuidersee tammi ja kuulasime ehitusinsenerilt seletusi Hollandi kuulsate tammide ehitustehnikast ja merede kuivatamistööst; vaatlesime koos kohalike agronoomidega uudismaade ülesharimist maadel, millised veel 3 aastat tagasi olid mere all; külastasime koole ning noorsookodusid ja pärisime teateid sealseist haridusoludest; jalutasime Hol-

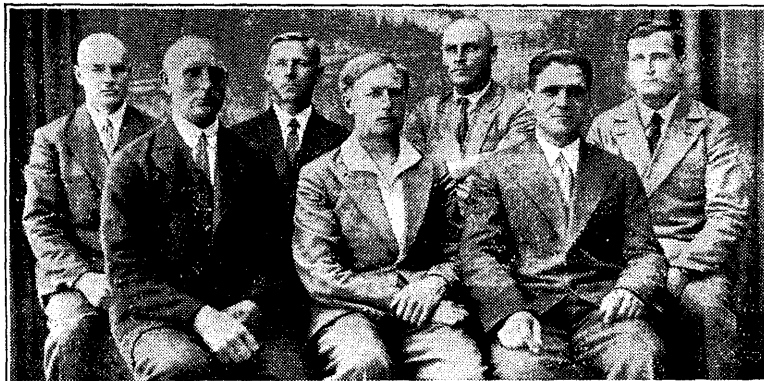

landi lilleväljadel ja kasvuhooneis, vaa-
deldes hiljem lennualal iga kümne
minuti järele lille- ja aiaviljaladungitega
lennukite õhkuõhusmist, sest suurima kii-
ruse saavutamiseks toimetatakse Hollan-
dis lilled ja aedvili lennukitega turule.
Samas ei jätnud me ka võimalust kasu-
tamata hollandlaste igapäevase eluga ja
noorsoo hingelaadiga tutvumiseks, milli-
sel otstarbel külastasime nende korte-
reidki linnades kui ka maal, võtsime
osa noorsoo pidustusist ning jälgisime
suurima huviga nende lõkjetuld, ehtsast

ööpäeva puhkama, enne kui julgesime
asuda uuesti tööle.

Õppekava kohaselt töötasime esi-
meste päevade kestel läbi õpireisil saa-
dud andmed ja muljed. Neid polnud
sugugi vähe, kuna kursuslaste peres oli
suur hulk kutselisi ajakirjanikke, õpe-
tajaid ja vabaharidustöö tegelasi, kellel
ju igasuguste tähelepanekute tegemiseks
otse kutseline vilumus.

Hilisem töö toimus kolme aine pii-
rides: kultuuri-küsimused, rahvamajandus
ja rahvusvahelised probleemid (Rah-

Pärnu-Jakobi Hariduse Seltsi tegelasi:

Vasakult paremale — K. Romul, K. Kannisto, A. Kass, A. Laur (esimees),
J. Tõnisson, V. Tamberg (kirjatoim.) ja J. Andresson (raamatuk. hoidja).

noorusvaimustusest sädelevaid laule, kaa-
sakiskuvaid mänge ja temperamentseid
rahvatantse.

Kodust kaasa võetud märkmikkude
leheküljed täitsid peagi — ostsime
uued ja teritasime erilise agarusega pliit-
atseid, et mitte lasta minna kaduma
kuuldul-nähtul.

Kui siis viimaks jõudsime Genfi,
olles viimase päeva kihutanud kiirrongil
mööda Reini kauneid kaldaid ja hiljem
piki Berni Alpide seljandikke, silmade
peatudes kord õitsvaid viljapuul ja viina-
marja istandusil, kord pimestavalt säde-
levail igilumega kaetud Alpide tipel,
millede kontrastset ilu me küllalt ei
jõudnud imetella — pidime lõpuks terve

vasteliidu tegevusega seoses olevad kü-
simused).

Kultuuri- küsimusi käsitles taani
rahvaülikooli õppejõud, kirjanik dr. Arne
Sörensen. Ta analüüs lähtus tänapäeva
kultuurielu nähteist, andes ülevaate eri
rahvakihtide vaimseist harrastusist ja
pöördes erilist tähelepanu 20. sajandil
juurde tulnud kultuuri tegureile — kinole,
raadiole, reklaamile — määrates lõpuks
haridustegelaste suhtumise nendesse uutse-
se nii üli-populaarseiks muutunud tegu-
reisse ja rakendamine tänapäeva mood-
sas vabaharidustöös.

Rahvamajanduslikke loenguid pida-
sid koolis Rahvasteliidu juures töötä-
vad eriteadlased-skandinaavlased. Nad

tutvustasid kursulasi rahvamajanduse põhiküsimustega, andsid ülevaateid maailmamajanduse põlevamaist päevaküsimustest ja näitasid seda suurt tööd, mida teeb Rahvasteliit koos oma haruorganisatsioonidega majanduslikkude ja statistiliste uurimuste alal. Kuna rahvamajanduslikkude ainete käsitlemine oli jaotatud suure hulga eriteadlaste vahel, ei suudetud seetõttu anda kursulasile rahvamajandusest terviklikku ülevaadet. Kooli rektor — dr. Axel Sömme, kes on geograaf ja majandusteadlane, parandab aga oma täiendavate loengutega kõik tekkinud lüngad.

Rahvusvaheliste probleemide käsitlemine oli kooli asutaja, tulihingelise dr. Sven Backlundi ülesandeks. Talle lisaks esinesid loengutega Rahvasteliidu tegelesed. Kursulasi tutvustati põhjalikult Rahvasteliidu struktuuriga, ülesannetega ja tegevusega. Tehti õpikäike ja külastati desarmeerimiskonverentsi, Rahvasteliidu nõukogu ja töökonverentsi istungeid.

Peale loengute toimus suurem osa kursuse tööd õpiringides. Osa õpiringe oli selliseid, mis algasid oma tööd selle

järele, kui oldi kuulnud mõni loeng, milles ettekantud küsimusis sooviti saada suuremat selgust. Teine osa õpiringe valmistas ise ette mõningad küsimused ja esitas töötulemused Rahvasteliidu eriteadlaste perest või kooli õpetajakonnast juurde kutsutud asjatundjale läbivaatamiseks. Iga õpiringlane töötas iseseisvalt ja kokku tuldi ainult töötulemuste kuulamiseks.

Kooli kursus kestis 8 nädalat, koos eel- ja järelõpireisidega 11 nädalat. Genfis viibimise kestel korraldati peagu igal nädalal väljasõite Schveitsi teistesse osadesse ja Lõuna- Prantsusmaale sealsete looduslikkude ja kultuuriliste oludega ja rahva eluga tutvumiseks. Kursus lõppes õpireisiga Pariisis

Põhjamaade Rahvaülikool pakkus palju oma kursulasile mitte ainult oma rikkaliku õppekava, vaid ka oma soodsalt valitud asukoha ja kursust täiendanud õpireiside kaudu.

Jääks vaid soovida, et skandinaavlaste ilus ettevõtte leiaks suuremat tähelepanu ka Eestis ja et edaspidigi leitaks võimalusi eesti stipendiaatide Genfi saatmiseks.

Linna raamatukogude tegevusest 1932-33 aastal.

A. Sibul.

Aruande-aastal töötas linnades 33 avalikku raamatukogu. Arvestatud ei ole saksa kultuurivalitsusele alluvad kogud. Saadud andmetel on koostatud alltoodud tabel.

Nagu nähtub arvudest, on laenajate arv võrreldes eelmise aastaga tõusnud ümmarguselt 5800 laenaja võrra. Lõviosa juurdekasvust, ligi 5000 laenajat, langeb Tallinna arvele. Elanike üldarvust moodustab registreeritud laenajate arv 9,6 protsenti. Rootsi linnades oli 1931. aastal laenajaid 12,5 protsenti elanike arvust.

Raamatute arv on kasvanud aruande aastal 12.600 köite võrra. Sellest langeb 5300 köidet Tallinna, 1740 köidet Tartu ja 903 köidet Kuressaare arvele. Teistes linnades kõigub uute juurdeostetud raamatute arv 64—720 vahel. Saja elaniku

kohta tuli 31. märtsil 1933. aastal 52,5 köidet. Taanis tuli 1932/33. aastal saja elaniku kohta 87,9 köidet ja Rootsis 1931. aastal 60 köidet.

Esikohal elanike varustamises raamatutega seisab meil Kuressaare, kus iga saja elaniku kohta tuli 164,8 raamatut. Temale järgnevad Paldiski 149 ja Petseri 101,4 köitega. Kõige vähem raamatuid on kasutada Tõrva elanikel ja nimelt 14,6 köidet.

Õige suurelt on kasvanud laenus. Kogusummas on laenatud 122.294 köidet enam kui eelmisel aastal. Tõus pole sugugi ühtlane. Suhteliselt kõige suurem on tõus Tallinnas, kus laenutati üle 129.000 köite enam kui eelmisel aastal. Temale järgnevad Paldiski ja Kuressaare. Kuues linnas, nimelt Haapsalus, Paines, Põltsamaal, Tartus, Tõrvas ja Türil, on laenus võrreldes eelmise aastaga koguni lan-

Linnad.	Elanikkude arv 1. aprillil 1933.	Laenajate arv 1. aprillil 1933	Köidete arv 1. aprillil 1933.	Köiteid 100 elaniku kohta.	Laenatud aasta jooksul.	Laenutusi 1 elaniku kohta.
Tallinn	135.738	17.170	66.997	49,3	545.458	4,02
Haapsalu	4.562	128	1.876	41,1	2.559	0,58
Kuressaare	4.419	389	7.285	164,8	4.126	0,93
Narva	24.627	1.690	21.820	88,6	48.827	1,98
Nõmme	13.827	1.144	4.938	42,9	17.252	1,25
Paide	3.341	57	1.282	38,3	1.308	0,39
Paldiski	1.016	300	1.514	149,0	4.567	4,49
Petseri	4.697	638	4.769	101,4	18.684	3,98
Pärnu	20.274	2.564	13.079	64,5	61.149	3,01
Põltsamaa	3.322	130	1.933	58,2	6.366	1,91
Rakvere	12.507	613	4.218	33,7	20.456	1,64
Tapa	4.351	120	1.514	34,8	4.374	1,00
Tartu	74.366	5.808	34.639	46,5	133.832	1,80
Tõrva	2.604	24	381	14,6	473	0,10
Türi	3.182	884	1.900	59,7	3.851	1,21
Valga	11.008	406	3.307	30,0	21.029	1,90
Viljandi	12.744	434	4.816	37,8	12.111	0,95
Võru	5.017	304	3.197	63,7	6.233	1,24
	341.602	32.803	179.465	52,5	912.655	2,67
1931/32 aastal	339.428	27.068	166.865	49,1	790.361	2,33

genud. Tartus näib laenutuse languse põhjuseks olevat lugemismaks, mis seal võtma hakati. Kõige elavamini on elanike arvuga võrreldes kasutatud Paldiski, Tallinna ja Petseri kogusid. Esimeses tuli ühe elaniku kohta 4,49, teises 4,02 ja kolmandas 3,98 laenatud köidet. Sisuliselt ei saa Paldiskit lugeda siin esikohal seisjaks, sest Paldiski linna raamatukogu oli ühtlasi ka avalikuks raamatukoguks osale Kloostri vallast. Kui juurde arvestada Paldiski elanikele Kloostri valla elanikud, siis ei seisa Paldiski enam esikohal. — Ühe elaniku kohta laenu-

tati linnades keskmiselt 2,67 köidet. Soomes linna raamatukogudes moodustas laenutus ühe elaniku kohta 1933. aastal 4,6 köidet ja Taanis 1932/33 aastal 4,5 köidet.

Kulutati linnaraamatukogude ülespidamiseks üldse 100.669 krooni. Sellest kulus raamatute soetamiseks 21.618 krooni, ajalehtede tellimiseks 5398 krooni, köitmiseks 8326 krooni, palkadeks 45.665 krooni jne. Võrreldes eelmise aastaga on 14.000 krooni vähem kulutatud raamatukogudele.

Vabaharidustöö tegelased,

tellige ja levitage

Arengut!

Paul Pinna

3. X 1884 — 3. X 1934.

K. K-n.

Kel on olnud kokkupuuteid meie teatriga, sellest võib vaevalt kujutleda, et ta ei teaks, kes on Paul Pinna. Suurte hulkade näitekunsti-armastajate teadvuses näivad olevat hea näitleja, eriti koomiku, ja Paul Pinna nimi otse sünonüümid. Paul Pinna populaarsust ei oma ega ole ka kunagi omanud ükski teine meie näitekunstnikest, ei ka vist ükski teine nimi teistelt kunstialadelt — ja kui vast keegi, siis ainult ehk kirjanduse suurmeister Eduard Vilde. Paul Pinna ja Ed. Vilde isiksustel on muide üldse

palju sarnadust — mõlemad kunstnikud „jumala armust“. Tunneme neis mõlemas seda boheemlust, mis hullab, vallatleb ja kingib end laiate rahvahulkade hääks meeleks ning pälvib, kui mitte alati kiidusõnu, siis ometi heatahtlikku andestamist rangete moraaliapostlite silmiski, sest nende geniaalsusel pole üksnes laiust vaid ka sügavust. Nad on olnud talendid, võitmatud tseesarid kunsti kuningriigis.

Vilde maine isik on läinud igavikku, tööd meie kirjandusloos kolossalsemaks tugisambaks — Paul Pinna on aga elav isik ja teeb tegusid. Praegu viiekümneaastasena ja ligemale kolmekümneaastase kutselise näitleja (ning näitejuhi) töö järele võib teatripublik öelda, et Paul Pinna on oma kunstiliste saavutuste järjekordsel suurel tõusul.

Käesolevail lehekülgedel pikemat ülevaadet Paul Pinna tegevusest anda oleks raske — kui loetleksime vaid ainuüksi lõpmatuid autorite ja teoste nimesid, oleks see patt vitaalse ja elurõõmsa juubilari vastu. Paremini võime nautida Paul Pinna elukäiku ta autobiograafilistelt lehekülgedelt ja loodame, et peatselt ta annab neile uut ja huvitavat lisa. Meil on pea kõigile teada, et ta aastate jooksul andnud unustamatuid teatrikujusid. Kuigi noorema teatripubliku generatsioon ainult on kaudselt kuulnud või õiget hindamisvõimet omamata näinud Paul Pinna kehastatud Napoleone, Ivan Julme ja teisi varemaid suuri osi, siis ikkagi otsustades kas või üksnes klassiliseks saanud Vestmanni (Ed. Vilde „Pisuhänd“), Esko (A. Kivi „Nõmmekingsepad“) ja lõpuks viimaste suurkujudega — Caesariga (Pagnoli „Marius“ ja „Fanny“) ja Siim Pungerjaga (H. Raudsepa „Roosad prillid“) tunnistab avameelse rõõmuga seda suurt osasaamist Paul Pinna suu-
rest loomingust.

Ants Lauter

neljakümneaastane.

K. Korsen.

5. juulil k. a. jõudis parajasse meheikka praegusaja väljapaistvamaid kujusid meie kutseteatrite näitlejate ja näitejuhtide peres.

Põlvenedes meie Läänemaa mulgimaalt — Vigala-Veliselt, nähtub juba Ants Lauteri välises rühis bernhardriiveslikku seljasirgust, mida pole kõigutanud ruttavad aastad ega Maailmasõjas saadud lahinguhaavad.

Maaüldasõja kannatustest varasem ajajärk on olnud Ants Lauterile esimeseks kujunemisperioodiks. Veel alles kahekümneaastane nooruk, kes lõpetanud Tallinna kaubanduskooli ja leidnud õpingule vastava teenistuskoha samas linnas Mayeri keemiatehaste kontoris, astub juba esimesi tulevikku tähistavaid samme vanemate asjaarmastajate kõrval linna väikelavadel. Ta võimed äratavad tähelepanu ja 19-aastasena ta on kutsutud „Estoonia“ teatrisse kindlapalgaliseks näitlejaks. Järgneval aastal ta mängib seal juba suuremaid osi. Areng võinuks takistamatult jätkuda siinsamas, kui mitte mobilisatsioon 1915. a. ei viiks teda rindele, kus ta alul teenib reamehena, varsti aga Peterburi lipnikukooli lõpetanult ohvitserina. Saanud lahingus haavata, ta pääseb Novgorodi rahulikumas õhkkonda, kus tal paranenuna

avaneb võimalus kaasa mängida siinseis teatris ja täiendada lavakunstilisi võimeid vene näitlejate juhatusel. 1918. a. ta tuleb tagasi kodumaale „Estoonia“ teatrisse, kus ta on töötanud tänini, väljaarvatud hooaeg 1926/27, mil töötas „Draamastuudio“ teatris ja teistel hooaegadel mõnenädalased tutvunemiskäigud näitekunstilisel alal Saksas, Austrias, Ungaris, Tšehhoslovakkias, Itaalias, Prantsusmaal ning Nõuk.-Venes.

See üle kahekümne aasta pikk loomingu-aeg Ants Lauteri viljakas näitekunstilises tegevuses sisaldab pika rea suuri võite, mis lähistavad ühtlasi ka meie noore teatrikunsti tõusuastmeid, eriti meie esinduslikumas teatris — „Estoonias“. Ants Lauter algas „Estoonias“ uues teatrimajas ja on jäänud ka selle kunstitemplis valitseva ülevama vaimsure jõulisemaks kandjaks.

Käesolevale kirjutisele antud ruum ei piisaks Ants Lauteri loodud suurkujude ja -lavastuste pikemaks refereerimiseks — neid on ju nii palju. Mainitagu vaid esmajoones seda, et ta on üks neist üksikuist, kes meil on olnud õigustatud sooritama suurnäitleja klassilist suureksamit — tõlgitsema Hamletit. Vaevalt on meil loota nüpea tõusvat uut näitlejat, kes Ants Lauteri Hamleti intellektuaalses läbitundmises ületaks.

Edasi oleks nimetada terve rida näiden-deid, milles ta on suutnud olla edukas lavastaja ja väarikas peaosakandja ühtlasi — loetlegem vaid; Shakespeare'i „Othello“ — nimi-osa, Gogoli „Revident“ — Hlestakov, Schilleri „Röövlid“ — Karl Moor, Tammsaare „Juudit“ — Olovernes, Kitzbergi „Püve talus“ Jalaka Jaan j. p. t. Näib, et Ants Lauteri huvi viimasel ajal, algupärase repertuaari kasvades, on olnud just suunatud algupärandite lavastamisele (näit, H. Raudsepa, A. Kitzbergi, A. Adsoni j. t. teoseid) ja lavastuste ülesehituse domineerivaks printsipiiks — hoogu, dünaamikat ja liiklevat elu!

Provintsi väikelavadelgi pole Ants Lauter ülikauge isik. Paljud asjaarmastajad on saanud temalt näitekunstilist lihv, küll Haridusliidu näitejuhtide kursustel, küll mujal, millistel üritustel asjaarmastajad temalt esimese kardinaltõena on kogenud: näitekunst vajab nõudlikkust, pinevat püüet kõike hästi teha. Samuti on Ants Lauteril kui Haridusliidu lavakunsti toimkonna aktiivsel ja innukal liikmel suuri teeneid meie väikelava — asjanduse üldises juhtimises ja korraldamises.

Tallinn. Ajalooline ja kunstiajalooline juht. Koostanud H. Peets ja R. Kenkmann. Tallinna Ajaloo Seltsi toimetised nr. 1. K.-ü. «Kooperatiiv», Tallinnas 1934, 132 lhk. + linnaplaan.

Alles teist aastat tegutsev Tallinna Ajaloo Selts on väga õieti talitanud, kui asus Tallinna juhi väljaandmisele, mis korralikumal kujul eesti keeles seni puudus. Praktilisem, tänapäeva terminoloogias «elulähedasem» ülesanne on vaevu mõeldav Seltsile, kus tegutsetakse oma linna mineviku tundmaõppimisega ja selle tundmise levitamisega.

Tihti loeme ajakirjanduses teateid, mis kõnelevad turistide-voolu aast-aastalt suurenemisest Eestisse. Lõviosa külastajate arvust langeb Tallinnale ja mitte üksi tallinlased, vaid teisedki kodanikud tunnevad uhkust asjaolu üle, et meil on väga palju huvitavat, mille pärast inimesed kaugelt sõidavad siia. Kõnelemata veel majanduslikust tulust, mida võõraste turistide juurdevool suudab tuua, paneb ta mõtlema ka need alaväärtuse-tunde all kannatavad isikud, kes kodumaal suurt midagi huvitavat ei leia ja vaid välismaale igatsevad. Viimastel aegadel nende arv rõõmustaval viisil järk-järgult väheneb. Kuid nagu see harilikult on, ka see, kes üldiselt tunnistab oma kodukoha ilu ja asendamatu väärtusi, igapäevases ümbruses harjub nii, et ei märkagi seda, mis uustulnuka tähelepanu otsekohe köidab. Kuid mitte üksi huvipuudus, vaid sagedasti just teadmiste vähesus muudab inimese ükskõikseks teda ümbritsevate asjade ja hoonete vastu. Nende teadmiste süvendamine, millega kaasas käib ka huvi tõus, ongi selle juhi ülesanne, mis kõneleb teatavast üksusest, linnast, maastikust, muuseumist. Ja selles mõttes oli vajalik juht, mis oma inimesele, nii tallinlastele kui ka mujalt Eestist päritolevatele oleks selgitanud ajaloolise arenemise taustal Tallinnas säilinud omapära, andmeid pakkunud vanade kunstiväärtuslike ehituste, kindlustuste, kirikute ja muude kultuurajalooliselt tähtsate mälestusmärkide kohta, mille poolest Tallinn nii rikas. Sellepärast on seesugusel juhil suur tähtsus oma koduümbruse vastu suurema lugupidamise kasvatajana, sellevastu hoolsama suhtumise mõjustajana.

Käesolev Tallinna juht, kui silmitseda teda arvustavalt, täidab hästi ülesandeid, milleks ta määratud. Kirjutatud asjatundjate poolt, kel olnud ligipääs arhiivandmestikule ja seniilmunud kirjandusele, mille üldteostes eriti väärib mainimist A. Vaga eestikeelne teos Eesti kunsti ajaloo üle, suudab ta anda põgusa ülevaate nii Tallinna vaheldusrikkast ajaloost kui ka mälestusmärkidest endast. Iga asja võib ju põhjalikumalt uurida ja käsitleda, võibolla mõne ajajärgu või muistise kohta oleks tahtnudki enam teateid, kuid siin võivad uudishimulist aidata eriteosed; Tallinna mitmepalgse arenimisloa ja rohketes mälestusemetes juures oleks seda aga raske teostada, pealegi kui kirjastusvõimalused

oma piiri seavad ja kui ilmumas linna kohta üksik- asjalik eriuurimus (kavatsetav koguteos «Tallinn»).

R. Kenkmani ajalooline ülevaade on küll lühike, kuid sündmusi ja asjaolusid õieti hindav; esitusviis on selge ja täppis, ei ole rõhutamata jäetud, niipalju kui võimalik selles lühidas kokkuvõttes, ka eestluse osa Tallinnas möödunud aegadel, osa, mida näiteks asjata võib otsida 1926. a. ilmunud saksa-keelses Tallinna juhis, mis peamiselt senise baltisaksa ajalookäsitluse seisukohalt koos muude sisuliste eksimustega tutvustas ja tutvustab Tallinna ajalugu saksa keelt valdajale turistile. H. Peetsi kirjutatud osa, niipalju kui kunstiajaloo vähe kodenud vaatleja seisukohalt, nagu käesoleva kirjutaja seda on, võimalik öelda, rahuldab samuti hästi. Siinkohal ei taha taga ajada üksikuid mõtte- ja mõningaid trükivigu, mis raamatus esinevad, kuid juht oleks võinud, kui temas oleks antud ka teatavad mär-ruudid linnaga tutvumiseks kasutada olevate päevade järgi ja üks üldmarsruut-käik läbi linna, vi- jates sellejuures tähelepanuväärsetele, milliseid siis oleks võinud käsitleda eripeatükkide all, nagu need teistes esinevad. Pildimaterjal juhisse on õnnelikult valitud, mitmed neist annavad suurepärase kujutluse Tallinnast minevikus (eriti möödunud sajandi algul, näit. Narva maantee) ja on võrdle- misi vähe tuntud.

O. Liiv.

Saaremaa. Maateaduslik, majanduslik ja ajalooline kirjeldus (koguteos «Eesti» VI osa). Toimetus: A. Luha, E. Blumfeldt, A. Tammekann. Eesti kirjanduse Seltsi kirjastus. Tartus, 1934. 857 lhk. Hind 9 krooni.

Koguteos «Eesti» senised osad on kujunenud suurejoonelisteks teosteks seni kirjeldamist leidnud maakondade kohta. Järjekindlalt täienes nad üksikasjalikult valgustavad vastavate maakondade geograafilist asendit, loodust, inimest, arengut kau- gest muinasajast tänapäevani. Nendes osades Saaremaa kohta käiv kirjeldus teenib erilist tähelepanu üksi juba selletõttu, et see käsitleb Eesti teistest ma- kondadest juba oma asendit tugevasti erineva ma- konna olukorda kõigis ta eripärastes joontes. Nii üldosa kui kihelkondlikud kirjeldused, millele lisanduvad saartest veel Muhu ja Ruhnu ning eraldi Kuressaare linn, toovad meile lähedale ja tutvusta- vad intiimselt selle maakonna loodusliku omapära võlu, saare rahvastiku iseloomu omadusi, ta toidu- sealasid, Saaremaa vahelduvat ja huvitavat ajalugu. Hästi valitud rohke pildimaterjal, kaardid ja tabelle ülevaatlikult täiendavad sõnalist kirjeldust. Selle teosega on Saaremaa nagu uuesti avastatud. Saar- lasele ja Saaremaal käinutele meenutab ta koduseid ja ilusaid mälestusi, teisi mandrilasuvaid äratab ta aga sügavale huvile selle saare vastu. — Kodumaa põhjalik igakülgne tundmaõppimine on võimaldatud nende teoste kaudu. Huviga on oodatavad kogu- teos «Eesti» järgnevad osad.

O. Liiv.

G. Ränk, Peipsikalastusest. Õpetatud Eesti Seltsi kirjad II, Tartu 1934. 216 lhk. + kaart.

Meie vanemaid teaduslikke seltse, Õpetatud Eesti Selts, mille asutamisel 1938 a. möödub sada aastat, alustas 1932. a. oma muude rohkete väljaannete kõrval eestikeelse väljaande sarja avaldamist «kirjade» all, mille esimese köitena ilmus koguteos «Vanavara vallast». Selle sarja teise köitena ilmus käesoleval aastal trükitist Eesti Rahva Muuseumi ühe juhtiva kaastöölise G. Ränga poolt teos Peipsi kalastuse üle, kus peale ajaloolise osa, mis teeb Peipsi kalastusviisi ja ranniku asustust mineviku sajandite vältel, antakse põhjalik ülevaade

ajutiste kaluriasulate, püügivarustuse, võrkpüüniste valmistamise ja hoidmise, käsipüügiviiside, ahingipüügi, õnge-, piiramis-, tõkke- ja võrgupüügi üle, ühtlasi kirjeldatakse kalade alalhoidmist ja toiduks valmistamist.

Rikkaliku etnograafilise ainestiku kõrval, mida sisaldab see teos teadlastele, on ta ka ainukene teos Eesti sisevete kalanduse kohta, kus ei puudu selle kalastuse rahvamajanduslikugi tähtsuse rõhutamine (näiteks osade näol, mis käsitlevad tindi- ja suurpüüki). Autori poolt teksti selgitamiseks raamatusse paigutatud fotod ja joonistused piltlikult esitavad meile Peipsi kaluri võitlust ülalpidamise eest aastaaegade vahelduses. A. S.

Kroonika.

Uusi rahvamaju.

Kohalikkude seltskonnategelaste ettevõtlikkuse ja väsimata energia tulemusena võime tähistada terve rea uute rahvamajade kerkimist.

Paistus, Viljandimaal, avati rahvamaja 5. augustil. Rahvamaja on ehitatud Paistu Tuletõrjeühingu algatusel ja kuulub selle omanduseks. Rahalist toetust on saadud Paistu haridusseltsilt j. t. naaberorganisatsioonelt.

Annas, Järvamaal, oli rahvamaja avamispidustus 2. sept. Siin oli kohalik Haridus- ja muusikaselts ehituse teostajaks.

Pärnu-Jakobis langes rahvamaja avaktus kokku Jakobi Haridusseltsi 50. a. juubeliga. Nägus, ruumikas rahvamaja kerkis üles peamiselt seltsi agara esimehe, väsimatu A. Lauri õhutusel. Kogu Jakobi ümbrus aga aitas ehitusele heatahtlikult kaasa, parimaks tõenduseks sellest on seik, et ava-aktusele järgnenud teelaus pandi kokku piduliste poolt ligi 350 kr. rahvamaja võlgade katteks.

Rahvamajade valmistamisel dekoratsioonid E. Haridusliidu dekorator J. Karell. Avamispidustus toimus 23. sept. E. Haridusliidu nimel kõneles ja tervitas vabaharidustöö konsulent Neeme Ruus.

Kohilas, Harjumaal algatasid haridusseltsi tegelased juba 1928. a. rahvamaja ehitamise mõtte. 23. sept. võidi haridusministri N. Kann'i ja teiste kutsutud külaliste, nende seas ka Eesti Haridusliidu peasekretär Ev. Vender'i osavõtul, avada uus rahvamaja. Stingi on E. Haridusliit aidanud kaasa dekoratsioonide soetamiseks, millised valmistanud J. Karell.

Tiinusel, Läänemaal, võivad naised olla uhked, kuna siin on rahvamaja soetamisel suurimad teened Tiinuse maanaisteseltsil. Avamistalitus toimus 23. sept. Rahvamaja dekoratsioonid valmistas E. Haridusliidu dekorator M. Pärt.

Sakus, Harjumaal, on rahvamaja ka kooli- ja vallamajaks. 28. sept. avati uus kultuuritempel üldiseks tarvitamiseks. Avamisaktusel tervitas E. Haridusliidu nimel peasekretär Ev. Vender. Ka

Saku rahvamaja saali kaunistavad J. Karelli dekoratsioonid.

Vägeval, Järvamaal, on rahvamaja tekkimine noorte teeneks. Siin on enne palju piike muratud, kuni viimaks juleti alata rahvamaja ehitamist. Siis aga kerkis hoone rekordilise kiirusega — ühe aasta kestes. Ja seda tänu Spiegeli ning teiste ÜENU Vägeva osakonna tegelaste agarusele. Pidulikult ava-aktusel 7. okt. viibis ka E. Haridusliidu vabaharidustöö konsulent Neeme Ruus, kes andis edasi liidu tervitused. Ava-aktuse järele kanti uus rahvamaja laval ette kohalikkude tegelaste poolt näidend „Kauged rannad“ J. Karelli dekoratsioonide raamides.

Võhma on Viljandimaa suurima ja nägusama rahvamaja asukohaks. Maja omanikuks on Võhma Tuletõrjeselts. Ava-aktus toimus eriti suure pidulikkusega Riigivanema, Vägeve Ülemjuhataja, E. Haridusliidu peasekretär Ev. Vender'i ja teiste kutsutud külaliste osavõtul. Ruumika lava dekoratsioonide valmistamist juhtis J. Karell.

Sänna Haridusseltsi Võrumaal tabas möödunud suvel õnnetus: haridusseltsile vaenulised isikud olid süüdanud rahvamaja! Elmo Ploomi'i agaral juhtimisel aga kerkisid peagi uued seinad põlenute asemele ja 28. okt. võidakse Rahvamaja uuesti avada. Dekoratsioonide kallal töötab praegu E. Haridusliidu dekorator R. Sepp. Ava-aktusele sõidab peasekretär Ev. Vender.

Ka mujal on väga paljudes kohtades hoogsad tööd käimas uute rahvamajade ehitamiseks ja vanade parandamiseks. Nii on meil teada, et rahvamaja ehituste eeltöödega on alatud:

Harjumaal — Arukülas, Kallaveres ja Maardus;

Pärnumaal — Koongas ja Uue-Karistes;

Tartumaal — Piigastes ja Rõngus;

Viljandimaal — Jäleveres;

Virumaal — Sompas;

Võrumaal — Haanjas ja Väimelas.

Toimetuse juhataja: J. Rummo (peatoimetaja), A. Sibul, A. Särev, E. Vender (vastutav toimetaja).
Väljaandja: Eesti Haridusliit. Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, S. Roosikrantsi 12.

F-ma J. Ratasepa trükikoda, Tallinn Lai 43.

Kultuuri ja hariduse sõbrad!

EESTI HARIDUSLIIDU AJAKIRI

A R E N G

P A K U B

Kultuur- ja haridusküsimusist huvitatuile kirjutusi tänapäeva kultuurinimese huvipiirkonda ulatuvaist küsimusist mitmesuguste teaduste alalt uuemate uurimuste seisukohalt ja seisukoha võtmisi päevakorral olevate kultuuri- ja hariduspoliitiliste probleemide kohta.

Vabaharidustöö-tegelasile didaktilis-metoodilisi kirjutusi vabaharidustöö edukast rakendamisest meie olude ja võimaluste kohaselt, ülevaateid ja informatsiooni vabaharidustööst meil ja teistes riikides; seadusi ja määrusi vabaharidustöö (raamatukogunduse, õpiringide, kursuste, loengute, rahvaülikoolide), rahvamajade, avalike ettekannete korraldamise jne. alalt.

Väikelavade näitejuhtidele ja tegelasile praktilisi juhatusi näidendite lavastamiseks; teateid liidu teatritarvete laost; näidendite arvustusi väikelavade seisukohalt, mängimiseks soovitatavate näidendite nimestikke; juhtnööre näitelavade ehitamiseks.

Õpiringide tegelasile ja enesearendajaile õpiringide kavu ja tegevuse kodukordi; õpiringide laenukogu raamatute nimestikke koos laenutamise tingimustega.

Kirjanduse ringvaateid, kroonikat, teadaandeid ja informatsiooni Eesti Haridusliidult ja liiduga kontaktis töötavalt seltsidelt.

„Arengu“ kaastöölisiks on hulk tuntuid teadusmehi, hariduse- ja seltskonnategelasi.

Toimetus: J. Rummo (peatoimetaja), A. Sibul, A. Särev, E. Vender (vastutav toimetaja).

Enesearendajad ja vabaharidustöö tegelased —

„ARENÜ“ on teie ajakiri!

Tellimishind aastas 2 kr., poolaastas 1 kr. (poolaasta viisi tellimine on võimalik 1. I — 30. VI ja 1. VII — 31. XII). Tellida saab igast postiasutusest.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinn, S. Roosikrantsi 12, telefon 452-02.